

ALEGORII-ABERAȚII-FICȚIUNI

» arhitect Ana Maria Crișan

„Sirenele își schimbă forma în decursul vremii. Primul lor istoric, un rapsod din cartea a douăsprezecea a Odiseei, nu spune cum erau; dar pentru Ovidiu erau păsări cu pene roșietice și chip de fecioară; pentru Apollonios din Rhodos, de la talie în sus erau femei, iar de la talie în jos - păsări de mare; pentru marele Tirso de Molina (și pentru heraldică), jumătate păsări, jumătate pești.”³

**Arhitect, a absolvit
Institutul de Arhitectură
și Urbanism”Ion
Mincu” București, în
2004. Este doctorand în
cadrul UAUIM.*

Idei abstracte și mijloace concrete.... imagine unitară... alegorie. Recitind definițiile alegoriei, mă întrebam în ce măsură realitatea arhitecturii este una trăită sau închipuită. Aceeași întrebare mi-am pus-o în fața compozițiilor lui Filip Dujardin: ce a fost mai întâi, ideea arhitectului din spatele fotomontajelor realiste sau abordarea industrială a containerelor Silodamului din Amsterdam de MVRDV?

Arhitectura contemporană și-a extins domeniile de interes, cu precădere în ultimele decenii, în sfera vizuală a parabilei, poveștilor. Alegoriile arhitecturale nu mai sunt reprezentările groțești ale evului mediu întunecat sau fețele fantastice ale art nouveau-lui, deși în prima categorie aș putea include noile clădiri zoomorfe din orientul urban. Mai mult decât o abordare mimetică zoomorfă, alegoriile arhitecturii contemporane spun povești imaginare, în compoziții unitare. Arta la rândul ei abordează arhitectura într-o manieră baroc-sculpturală; baroc prin aglomerare și sculpturală prin abstractizare.

Pe cât de fascinant subiectul alegoriilor în arhitectura contemporană, baleiajul între real și fantastic, alegoric/unitar și haos, face deliciul jocului între cele două ipostaze vizuale: ficțiune închipuită și realul personificat. În context, Le Corbusier, Zaha Hadid, Jean Nouvel, deși cu o doză puternică de ficțiune în lucrările lor, par devansați cel puțin în plan vizual artistic de o serie de fotografi/ artiști/arhitecți reproflați, tocmai pentru acea perspectivă baroc sculpturală despre care discutăm.

Perspective particulare asupra arhitecturii imaginate/imaginare întâlnim în lucrările artiștilor vizuali Filip Dujardin, Thomas Barbey, Jim Kazanjian, artiști cu abordări distincte, care tratează obiectul/cadrul arhitectural într-o manieră realistă, suprarealistă și respectiv fictivă. Preluând direcția suprarealistă fondată de Jerry N. Uelsmann⁴ caracterizată de minimalismul cadrelor⁵ și, respectiv, de Erik Johansson în abordări mai complexe, lucrările artiștilor pomeniți uzează aceeași tehnică a suprapunerilor negativelor⁶, fotomontajelor și colajelor, atacând sincronismul ca o stare latentă a lucrurilor. Procesul creativ este unul de desăvârșire prin completare, de producere/reproducere a evenimentelor în momentul optim⁷.

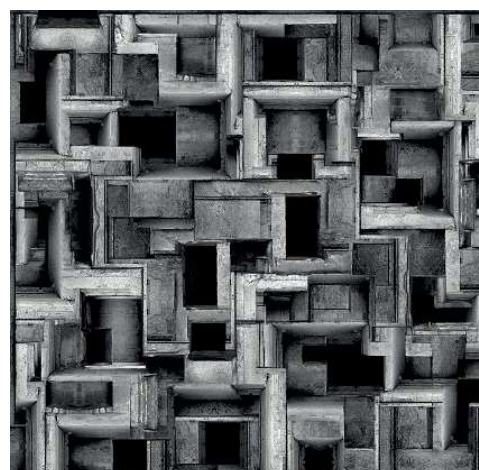
De-a lungul secolului 20, percepția vizual comercială s-a deplasat de la cadrele compuse simbolic (Uelsmann⁸) către lucrări exponențial arhitecturale. Acestea din urmă prezintă detalii conceptuale similare prozei - fragmente urbane care își păstrează scara, se recompun într-o lume futuristă, nelipsită de scara umană dată de vegetație, dar nepopulată, abandonată, dominată de construcțiile imaginare.

„În romanul oniric *Alice în Wonderland*, Lewis Carroll i-a dat pisicii de Cheshire harul dispariției treptate, până când rămânea din ea doar zâmbetul, fără dinți și fără gură.”⁹

Disparițiile/dematerializările/descompunerile și materializările sincron sunt fundamentul arhitecturii virtuale construite de Jim Kazanjian. Kazanjian are o percepție particular arhitecturală, formată în mediul televiziunii și al producției de jocuri, în direcția comercială¹⁰. Cadrele sale statice se focusează pe un obiect arhitectural, obținut prin aglomerare¹¹, conglomerare și descompunere, de cele mai multe ori portretizat ca obiect singular în scenă.

Într-o parabolă a arhitecturii, echilibrul static diluează limita dintre real și fantastic. Paralel prezentării fenomenelor de combustiesau prăbușire repetate obsesiv în lucrări, subiectele se ancorează cu suficiente detalii în realul prezent. Tematica se înscrie în ceea ce teoreticienii numesc memorie/istorie negativă, portretizând situri ale traumei (situri ale războiului, persecuțiilor, genocidelor). Estetica depășește noțiunile standard. Cadrul construit devine în același timp obiect scenografic, descompus, arătându-și structura, funcționând pe un palier temporal necunoscut.

Autorul recunoștea, într-un interviu pentru revista *Art Nouveau* (2010), interesul crescut pentru arhetipurile narative, din ficțiunile scriitorilor H.P. Lovecraft, Algernon Blackwood și J.K., folosindu-le pentru a „de-familiariza familiarul”¹². „Prefer să folosesc aceste mecanisme ca o fundație pe care să construiesc și să creez puncte de acces pentru imaginile mele.”¹³

Lumea fantastică construiește arhitecturi în aceeași manieră naturalistă care amplifică importanța detaliului. În sensul teoriei lui G. Deleuze, diferența și repetiția devin substanța arhitecturală care-și amplifică resursele celebrând relicvele și descompunerea. Perspectivele portretizează arhitectura, cu preferință clară pentru fotografia alb negru, în tonuri clasice de argint și cadrele perspective statice, cu puncte de fugă îndepărtate și deformări minime.

Temele entropice, ca și în cazul ficțiunii, reflectă preferința pentru organizările labirintice cu expresii particulare: grădini victoriene, coridoare, structuri repetitive din beton. Entropismul mizează pe familiaritatea temelor, scara umană și respectiv defamiliarizarea prin componenta fantastică a visului, coșmarului, a singurătății și pierderii orientării în atmosfera încărcată, cenușie, deprimantă a monocromismului.

O altă direcție, antagonică haosului, o reprezintă înclinația către perspectivele statice, compoziția riguroasă angulară, caracteristică abstractizării De Stijl. Imaginea, prin claritate și geometrie, trimite către ipostaza aproape iconică a golurilor de tip cubiculum din fațada Catedralei de la Ronchamp de Le Corbusier sau către monumentalitatea dominantă a fațadei de la Simmons Hall concepută de Steven Holl.

„Aberațiile lui Kazanjian ocupă o poziție materială tranzitorie: nici una dintre imagini nu se califică ca fotografie, dar, în parte, fiecare piesă este fotografică. Construite pe mărturiile persuasive ale sutelor de clișee anonime și documente fotografice, peisajele lui Kazanjian sunt integral ficțiuni constructive. Fotografii din seria *Aberații* sunt amintiri ale locurilor sau evenimentelor inexistente, deși codul lor genetic se bazează pe specificitate și exactitatea detaliilor.”¹⁴

Este arhitectura artă? - era intriga similară a expoziției de artă contemporană desfășurată la Highlight Gallery, San Francisco. Expoziția¹⁵ a prezentat lucrările celor doi artiști: Filip Dujardin și Renato Nicolodi, dintre care cele ale arhitectului Filip Dujardin¹⁶ din tratează arhitectura într-o manieră realistă, a fotomontajului, abordând exemple reale documentate - locuințe individuale, fabrici sau lucrări cunoscute de OMA sau Steven Holl. Antitetic primei abordări prezentate, Dujardin abstractizează și raționalizează construind o lume a ficțiunilor postmoderne.

„Utilizând o arhivă digitală, el asociază pereților din beton expresivitatea uzurii, proiectându-și propriile ideologii în forme futuristice și forme non-funcționale. Apariția acestor clădiri high-tech cu fațade slab tehnologizate le-a imprimat statutul de monumente culturale într-un univers posibil.”¹⁷

Seria Ficțiuni reflectă imaginea recompusă a realului cu preferință clară către volumele masive, astatice, cu siluete elansate și unghiuri drepte care reamintesc de rigoarea modernismului. Viziunea formată fotografic răzbate în preferința pentru cadrele statice - perspective de la nivelul ochiului, vizibilitatea crescută asupra obiectelor. O altă tipologie repetabilă a cadrelor este cea a fațadelor frontale: suprafețe continue care domină scena prin filigranul detaliilor și al repetițiilor. Fantasticul arhitectural, realist în asocierea materialelor (metal, cărămidă, beton, accente industriale) devine suprarealist în abordare structurală, antigravitațională. În cazul clădirilor similare Silodam-ului de MVRDV, fantasticul obiectului ține de o multiplicare riguroasă a locuințelor individuale. Logica ansamblului lucrează cu multiplul, în sensul teoriei lui Giles Deleuze. Orașul aglomerat, în termenii substanței constructive, este un sistem metafizic în care diferența și repetiția primează materiei de bază.

Spațiul contemporan se supune metafizicii spațiale pe care o dezvoltă Deleuze în lucrarea „Difference and Repetition”, o metafizică în care conceptul multiplicității îl înlocuiește pe cel al substanței, esenței și, virtual, înlocuiește posibilitatea¹⁸. Fațadele interioare ale clădirilor, organele mecanice ale arhitecturii, sunt fragmente, colaje, mergând pe aceeași regulă a imaginarului descrisă mai sus.

Fantasticul nu mizează pe modificarea scării urbane, din contră, realismul fotomontajelor e contrazis cu precădere de imposibilitatea statică. Discutând seria „Imaginary Architecture”, Jennifer A. Smith¹⁹ remarcă calitățile utopice și distopice ale arhitecturii lui F. Dujardin, în sensul expresionismului german și al futuriștilor italieni.

„Probabil lucrările vin din frustrare”, spune Dujardin. „Am vrut să mă joc imaginându-mă arhitect. Toate creațiile mele lasă impresia că ele puteau fi construite, doar că nu le-ai văzut niciodată.”²⁰

Penumbra specifică, lumina filtrată, compun o atmosferă inertă, lipsită de idealismul și dinamismul cadrelor comerciale, aducând imaginarul la limita realității. Capacitatea luminii de a transfigura o scenă, imprimându-i un caracter iluzoriu, de a introduce o atmosferă de vis este specifică fotomontajelor compuse prin tehnica tradițională a suprapunerilor, fiind frecvent speculată în direcția imaginarului fantastic, a suprealismului.

Bibliografie:

Caciuc, Cosmin. *Supra-Teoretizarea Arhitecturii*. București: Editura Paideia, 2007.

Calvino, Italo. *Orașele Invizibile*. București: ALLFA, 2011.

Borges, Jorge Luis. *Cartea ființelor Imaginare*, Editura Polirom, 2006.

Eco, Umberto. *Arta și Frumosul în Estetica Medievală*. București: Editura Meridiane, 1999.

Eco, Umberto. *Limitele Interpretării*. Constanța: Pontica, 1996.

Hocke, Gustav Rene. *Lumea ca labirint*. Traducere de Victor H. Adrian. București: Editura Meridiane, 1973.

Leach, Neil - *Anestetica*, „Arhitectura ca anesthetic”, Paideia, București, 1999

Leach, Neil. *Belonging*. URL=<<http://neilleach.files.wordpress.com/2009/09/belongingarticle.pdf>>, august 2011.

Leach, Neil. *Mimesis*. URL=<<http://neilleach.files.wordpress.com/2009/09/mimesis.pdf>>, august 2011.

Leach, Neil. „Walter Benjamin, Mimesis and the Dreamworld of Photography”. URL=<<http://neilleach.files.wordpress.com/2009/09/benjamin-photography.pdf>>, august 2011.

Moussavi, Farshid; Kubo, Michael. *The Function of Ornament*. Actar, 2006.

Moussavi, Farshid; Lopez Daniel; Ambrose Garrick; Fortunato Ben; Ludwig Ryan R.; Schricker Ahmadreza. *The Function of Form, Actar and Harvard Graduate School of Design*, 2009. MVRDV. *Km3: Excursions on Capacity*. Actar, Har/DVD edition, 1989.

Pallasmaa, Juhani. *The Embodied Image: Imagination and Imagery in Architecture (Architectural Design Primer)*. West Sussex: John Wiley & Sons, 2011.

Pérez-Gómez, Alberto and Pelletier, Louise. *Architectural Representation and the Perspective Hinge*. Cambridge: The MIT Press, 1997.

De Solier, Rene. *Arta și imaginarul (1961)*. Traducere: Marina și Leonard Dimov. București: Meridiane, 2008.

NOTE

- 1 *Aberații - Serie de lucrări fotografice, lumi imposibile, de Jim Kazanjian, 2010*
- 2 *Ficțiuni - Serie de lucrări fotografice, cu trimitere la o realitate alternativă, Filip Dujardin, 2010*
- 3 *Jorge Luis Borges, Sirenele, Cartea ființelor Imaginare, Editura Polirom, 2006*
- 4 *Jerry N. Uelsmann (n. 1934), fotograf american recunoscut al sec. 20; a reinventat fotografia prin fotomontaj, printul composit, fiind recunoscut pentru imaginile poetice*
- 5 *Camera deschisă, din colecția Momente sincronice, prezintă un cadru scenografic deschis, în care contrastele de lumină sunt speculate, creând un filigran uniform, între textura cerului în contre-jour și ornamentele clasice ale interiorului. în plan secund remarcăm diferența amplificată de scară, între scara umană și cea a spațiului - trimițând către fantasticul poveștilor și către machetele caselor de păpuși de la început de secol. - „All the informations are there, yet the mystery remains.” - Jerry N. Uelsmann, despre seria Momente sincronice, URL: http://www.pacicontemporary.com/www/index.php?option=com_content&view=article&id=153%3Ajerry-uelsmann-qsynchronistic-momentsq&catid=43%3A2011&Itemid=61&lang=en, 01.12.2011.*
- 6 *Începând cu 1850, fotografia evoluează, de la experimentele inițiale, care reconstruie cadre picturale: Oscar G. Rejlander, Henry Peach Robinson - către cadrele minimale: Jerry N. Uelsmann, și abordările complexe, Erik Johansson.*
- 7 *„As the title suggests, it is linked to the synchronicity theory, according to which the events happen just at the right time: in the same way the work unveils itself only during the creative process.” - text critic de Gigliola Foschi, Jerry Uelsmann „Synchronistic Moments”, PaciArte, 2011, URL: http://www.pacicontemporary.com/www/index.php?option=com_content&view=article&id=153%3Ajerry-uelsmann-qsynchronistic-momentsq&catid=43%3A2011&Itemid=61&lang=en, 01.12.2011*
- 8 *Uelsmann, abordează cadrele speculând planul simbolic și jucându-se cu scara umană - elemente diferite se combină enigmatic.*
- 9 *Jorge Luis Borges, Cartea ființelor Imaginare, Editura Polirom, 2006*
- 10 *Jim Kazanjian - Artist media - cu multiple colaborări cu: Nike, Adidas, NBC, CBS, HBO, NASA, HP, Intel*
- 11 *“The number of found images I work with in a piece can vary from 12 to 30. On the more complex pieces I’ve used upwards of 50. I generally sample sections from photographs I find interesting and use them as building blocks. I assemble these ‘blocks’ together în Photoshop to create a nonexistent space that mimics a photograph. I do not use a camera at any stage în this process.” - Jim Kazanjia, într-un interviu de Wendy Campbell, pentru „Daily Art Fixx”, URL: <http://www.dailyartfixx.com/2011/01/16/jim-kazanjian-composite-photography/>, 01.11.2011.*
- 12 *Jim Kazanjian, în interviul cu Kendrick Daye, Full Circle: An Interview With Jim Kazanjian, pentru revista „Art Nouveau”, 7 februarie 2010, URL: <http://www.an-mag.com/full-circle-an-interview-with-jim-kazanjian/>, 01.11.2011*
- 13 *“I am specifically interested in the narrative archetypes they utilize to de-familiarize the familiar. I prefer to use those devices as a base to build upon and create ‘entry points’ for my images.” - Jim Kazanjian, în interviul de Kendrick Daye, Full Circle: An Interview With Jim Kazanjian, pentru revista „Art Nouveau”, 7 februarie 2010, idem.*
- 14 *“Like the decimated outpost of ‘Untitled (Implosion)’ Kazanjian’s Aberrations occupy a state of material transience: None of the images qualify as photographs, yet each piece is entirely photographic. Built upon the persuasive testimonies of hundreds of anonymous snapshots and photo-documents, Kazanjian’s landscapes are entirely fictitious constructions. The photographs of Aberrations serve as souvenirs of non-existent places and events, even though their genetic codes are comprised solely of specific, exacting details of evidence.” - Chas Bowie, într-o descriere critică, „Aberrations”, The Photo-Composites of Jim Kazanjian, URL: <http://www.kazanjian.net/text.html>, 01.11.2011.*
- 15 *Expoziție artă, Seria Fictions, Filip Dujardin, 18 iunie -24 august 2011, Highlight Gallery, San Francisco.*
- 16 *Filip Dujardin (n. 1971); studii în istoria artei la Universitatea din Ghent, studii în fotografie la Academia din Ghent; expoziții individuale la Chazen Museum of Art (Madison, Wisconsin), The Bozar (Brussels, Belgium), expoziții colective în Montreal, Dresden, Milan, Paris and South Korea. Expune în colecția permanentă în The Metropolitan Museum of Fine Art, The San Francisco Museum of Modern Art, The Bozar, and the Chazen Museum of Fine Art; lucrări publicate în periodice: Wallpaper*, Wired, Casabella, Frame, Madame Figaro, Mark, Scopia și în San Francisco Chronicle. URL: <http://highlightgallery.com/artists/filip-dujardin/exhibitions/exhibition-1/>, 01.12.2011.*
- 17 *“Utilizing a digital archive he has amassed of concrete walls, patinas, and windows with weathered expressiveness, Dujardin projects his own ideologies into futuristic and non-functional forms. The fact that his ‘high-tech buildings with low-tech skins’ appear în public spaces lend them a status of cultural monument în possible universes.” URL: <http://highlightgallery.com/artists/filip-dujardin/exhibitions/exhibition-1/>, 01.12.2011.*
- 18 *Parafrazând textul descriptiv - Smith, Daniel and Protevi, John, „Gilles Deleuze”, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2011 Edition), Edward N. Zalta (ed.), forthcoming URL: <http://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/deleuze/>. Accesat 01.12.2011*
- 19 *Jennifer A. Smith, The impossible buildings of Filip Dujardin în „Imaginary Architecture’ at the Chazen, The daily Page”, URL: <http://www.thedailypage.com/daily/article.php?article=28660>, 01.11.2011*
- 20 *“‘Perhaps the works come out of frustration’ Dujardin says. ‘I want to play at being an architect. All my creations leave the impression that they could have been built, it’s just that you’ve never seen them.’”, F. Dujardin, citat în Brutalist architecture - the remix, Phaidon online, URL: <http://uk.phaidon.com/agenda/architecture/articles/2011/october/06/brutalist-architecture-the-remix/>, 24.10.2011.*